

NORTES VALLS, OLIVERIO

Estudio del léxico latino medieval en diplomas aragoneses anteriores a 1157 (Términos referentes a la composición de la sociedad y a la vida rural)

Separata del Archivo de Filología Aragonesa, XXIV-XXV. Institución «Fernando el Católico» (C.S.I.C.) de la Excma. Diputación Provincial de Zaragoza, 1979, 255 pp.

Consideraciones en torno a redacción de documentos latinos en Aragón durante la Alta Edad Media

Separata del Archivo de Filología Aragonesa, XXIV-XXV. Institución «Fernando el Católico» (C.S.I.C.) de la Excma. Diputación Provincial de Zaragoza, 1979, pp. 287-315.

El Dr. Olivetti Nortés Valls ens ofereix en dues obres d'aparició simultània i recent, *Estudio del léxico latino medieval en diplomas aragoneses anteriores a 1157 (Términos referentes a la composición de la sociedad y a la vida rural)* i *Consideraciones en torno a la redacción de documentos latinos en Aragón durante la Alta Edad Media*, publicades ambdues per la meritòria revista Archivo de Filología Aragonesa, una aportació important en el terreny de la lexicografia.

En efecte, en el primer treball l'autor estudia minuciosament el valor semàntic del respectable nombre de tres-cents quaranta mots considerats en llurs diverses accepcions. Precedeix, però, la investigació pròpiament dita una introducció on queda justificat el títol del llibre amb la delimitació del vocabulari a estudiar a dos dels quatre grups lèxics en què el professor J. Bastardas divideix els vocables que es troben més sovint en els documents llatins medievals: el de les paraules referents als membres integrants de la societat i el dels termes relatius al món rural.

Concretada la temàtica a tractar, el prof. O. Nortés la circumscriu al període cronològic que va des dels inicis d'Aragó com a comtat fins a l'any del traspàs del darrer representant de la dinastia fundadora, Ramir II el Monjo, mort el 1157, per a passar tot seguit a fer unes breus observacions sobre l'interès de la documentació que serveix de base al seu treball, interès que afecta tant l'àrea del llatí medieval com la de les primeres manifestacions de l'aragonès preliterari no solament pel que respecta a l'estudi del seu lèxic sinó també al de la seva fonètica i sintaxi.

A continuació O. Nortés classifica el lèxic llatí medieval en diverses esferes segons tinguin els mots un origen clàssic amb determinada evolució semàntica, una procedència netament medieval o es tracti, en fi, de veus que sense dimanar de la llengua llatina pertanyen a la parla romànica. Aquesta divisió va degudament exemplifica-

da, per bé que en la pàgina 20 trobem l'error, repetit a la pàgina 22, de considerar *uasallus* com mot de provenença germànica quan és d'arrel cèltica, tal com, d'altra banda, se'ns diu més endavant (pàgina 79). I així mateix veiem com *sporoner* queda classificat en la pàgina 22 com terme gòtic mentre que en la pàgina 24 se'ns dóna com paraula llatina.

Després d'una bibliografia desglossada en fonts documentals i obres de consulta, comença l'estudi del lèxic catalogat en diverses classificacions. Quant el mot pel seu propi caràcter té cabuda dins més d'una llista, se'n dóna la definició només en una i en les altres se'ns remet a l'*index verborum*, llevat del cas del mot *maiorale*, que, suposem per errada no imputable a l'autor —i, per altra part, sense cap altra conseqüència— és definit dues vegades, una a la pàgina 98 i l'altra a la pàgina 120.

El criteri de definició dels mots ens sembla molt adequat ja que després de recollir-ne les variants gràfiques i d'especificar-ne el gènere gramatical quan s'escau, hom dóna encabiment a la seva etimologia, la qual cosa ajuda força a la cabal comprensió del valor semàntic que té la paraula estudiada en el context i època en què apareix i en les seves diverses accepcions, valor que sempre queda perfectament precisat amb una explicació breu, justa i clara que contribueix no poc a l'amenitat amb què hom llegeix aquesta obra, sense que això privi, però, d'observar que en determinades paraules per mor de precisió, al nostre en-

tendre, es fili massa prim i es desglossen mots de significació única en distintes accepcions (vegi's *cauallarius*, pàgs. 668-69; *uicinus*, pàgs. 109 ss.) o fins i tot de significança plural en més sentits dels que semblen necessaris (vegi's *baro*, accepcions b), c) i d) possiblement reduïbles a una de sola).

A les definicions, no hi manquen, com és natural, fragments textuais que situen el conjunt sèmic dels mots analitzats en la isotopia de les frases que els inclouen.

Quan els vocables van precedits d'un preverbi hom té també en compte el significat bàsic d'aquest, encara que en aquest punt hauríem preferit una major regularitat de tractament ja que en alguns casos (vegi's *prelatus*, *prepositus*, *confessor*) aquesta consideració s'omet; així mateix hauria estat desitjable d'unificar el criteri de citació dels verbs llatins, atès que al costat de referències en infinitiu (vegi's *caballicare*, s.v. *caualcator*; *tenere*, s.v. *tenitor*) n'hi trobem en primera persona del present d'indicatiu (vegi's *nascor*, s.v. *andenato*; *praepo-no*, s.v. *prepositus*).

Les notes, que són abundants, tenen gran importància en aquest treball, i manta vegada criden l'atenció sobre textos que donen testimoniatge del lèxic més reculat en el temps de què hom disposa (vegi's nota 45 de la pàgina 141, nota 6 de la pàgina 169, nota 26 de la pàgina 176, i tantes d'altres) i fins i tot certifiquen l'existència d'unes formes —*allax/allax*— nota 27, pàgina 23— no recollides en l'acreditat i prestigiós *Diccionario*

Crítico Etimológico de la Lengua Castellana del savi lingüista J. Coromines, obra que naturalment el professor O. Nortres no deixa mai de recordar. Val a dir, però, que donada la lloable concurrència de notes creiem que hauria estat millor de suprimir aquelles que per reiteratives es fan innecessàries (vegi's nota 15 de la pàg. 233 respecte a nota 3 de la pàgina 229, o la nota 12 de la pàg. 129 i nota 34 de la pàg. 178 pel que fa a la nota 36 de la pàg. 76).

Advertim, per últim, d'un defecte d'omissió en la nota 24 de la pàgina 157. Del testament del rei Alfons el Batallador no solament se'n beneficiaren els ordes de l'Hospital i del Temple, sinó també el força important encara que poc conegut a casa nostra del Sant Sepulcre (cf. F. SOLDEVILA, *Història de Catalunya*, vol. I, pàgs. 158-9).

Es clou el treball amb un indispensable *index verborum*.

La segona obra esmentada, *Consideracions*, és un breu mostrari de diferents tipus de documents medievals que es transcriuen seguits d'una anàlisi de tot el seu lèxic amb algun comentari sintàctic i diplomàtic.

En resum i per acabar podem dir que el Dr. O. Nortres ens brinda una investigació seriosa amb resultats sòlids sobre el lèxic del llatí medieval, dels quals se'n beneficien igualment els estudiosos de la filologia llatina i romànica així com els historiadors i medievalistes en general, que gaudeixen amb aquestes obres d'acurada presentació d'una eina de treball útil per a tots i àdhuc indispensable

per als qui vulguin atansar-se a la recerca d'aspectes filològics, històrics o institucionals de l'Aragó de l'Alta Edat Mitja, perquè en definitiva tot el que hom pot tetreure a aquesta aportació científica no són sinó detalls sense importància que no impedeixen de qualificar-la d'excel·lent.

Jesús Alturo i Perucho

DÍAZ Y DÍAZ, MANUEL C.

*Libros y librerías en la
Rioja altomedieval*

Logroño, Diputación Provincial.
Servicio de Cultura, 1979.

El llibre, situant el lector dins l'àmbit geogràfic i històric de la Rioja al primer dels setze capítols de què consta, és un estudi —fet amb anàlisi minuciosa— sobre manuscrits dels segles X i XI copiats als escriptoris dels monestirs de Nájera, San Martín de Albelda, Valvanera i San Millán de la Cogolla, tots ells en lletra visigoda.

Dels restants quinze capítols en dedica l'autor nou a l'escriptori de San Millán, que, per la seva importància, és l'estudiat més a fons pel Dr. Díaz i Díaz, del qual en descriu 55 manuscrits conservats actualment, la majoria d'ells, a la Biblioteca de la Real Academia de la Historia de Madrid.

Consta a més el llibre de 22 apèndixs i de 4 índexs: de llocs, de persones i textos, d'autors, i de manuscrits.